

<https://rppl.ui.ac.ir/?lang=fa>

Textual Criticism of Persian Literature

E-ISSN: 2476-3268

Document Type: Research Paper

Vol. 18, Issue 2, No. 70, 2026

Received: 09/01/2025

Accepted: 01/11/2025

A Bibliographical Attribution Study of Shater Abbas Sabouhi's Poems

Alireza Fouladi

Associate Professor, Department of Persian Language and Literature, Faculty of Literature and Foreign Languages,
Kashan University, Kashan, Iran
fouladi@kashanu.ac.ir

Abstract

Shater Abbas Sabouhi was a prominent poet of the Naserian period, yet the authenticity of many poems attributed to him remains in serious doubt. This skepticism arises from the discovery that several poems ascribed to Sabouhi also appear within the works of other poets, leading some scholars to question not only his authorship but even his very existence. Any scholarly assessment of Sabouhi requires a precise historical examination, and one essential step in this process is a comprehensive bibliographical attribution study. The present study adopts a descriptive-analytical approach to identify the origins of poems attributed to Sabouhi and to determine which belong to other poets. The study reveals that among the poems credited to Sabouhi, forty-seven—including thirty-two ghazals, one couplet, six quatrains, and eight incomplete poems—are definitively not his, a number almost twice that reported by earlier researchers. Furthermore, ten poems, consisting of eight ghazals and two incomplete works, can be confidently attributed to him, while sixty-one others, including thirty-five ghazals, one mokhammas (pentastich), one couplet, ten quatrains, thirteen unfinished pieces, and one ballad, remain uncertain. In these cases, the likelihood of correct or incorrect attribution appears roughly equal. This research thus contributes to clarifying the poetic legacy of Shater Abbas Sabouhi by distinguishing authentic works from those spuriously attached to his name.

Keywords: Naserian Poetry, Shater Abbas Sabouhi, Attribution Studies, Bibliography.

Introduction

In the late 1920s, a lithograph edition of the Divan attributed to Shater Abbas Sabouhi was published in three fascicles by two Tehran booksellers. These editions were later combined and reprinted several times, eventually followed by a lead-type edition in the 1930s. Since then, the Divan has been published repeatedly by different editors and publishers, often with additions or omissions derived from those early prints or unreliable manuscripts.

Shortly after its first publication, literary scholars discovered that many poems within the Divan had already appeared under the names of other poets. This revelation led to extensive debate: some attributed the confusion to publishers' carelessness, while others speculated that both Sabouhi and his publishers were responsible. The controversy escalated to such an extent that a few researchers even denied the poet's existence altogether.

However, historical evidence suggests that Sabouhi was indeed a real and well-known poet. Contemporary biographical works compiled during his lifetime confirm his poetic reputation and popularity among both scholars and the general public. These accounts also record several of his authentic ghazals. Furthermore, the earliest published collections of his poetry appeared decades after his death, based on oral

*Corresponding author

2476-3268© The Author(s). Published by University of Isfahan

This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0>).

10.22108/rppl.2025.143947.2418

recollections of admirers, indicating that any textual inconsistencies likely stemmed from transmission errors rather than deliberate falsification.

Given these circumstances, the only reliable way to uncover the truth about Sabouhi's poetic corpus is to examine the attribution of every poem systematically. The present study, therefore, aims to verify the authenticity of the poems attributed to Shater Abbas Sabouhi by identifying their textual sources and classifying them into three groups: spurious, authentic, and probable. Through this process, the study seeks to establish a firmer foundation for understanding Sabouhi's poetic identity and legacy.

Materials and Methods

This research employs a descriptive-analytical method with an emphasis on bibliographical and source-identification analysis. The available printed Divans attributed to Sabouhi, along with accessible manuscripts, served as the primary sources for data collection. Each poem attributed to Sabouhi was examined in comparison with the works of other poets from both earlier and contemporary periods. When textual overlaps or identical verses were discovered, the corresponding poems were classified as spurious. In contrast, poems whose authorship was supported by credible historical references or contemporary anthologies were regarded as authentic. For the remaining poems, where neither clear evidence of authorship nor sufficient stylistic distinctiveness could be established, the classification of "probable" was assigned.

Research Findings

The study identified a total of 118 poems attributed to Shater Abbas Sabouhi. Among them, 47 poems—including 32 ghazals, one couplet, six quatrains, and eight incomplete works—were determined to be spurious, as they appear in the collections of other poets, sometimes with only minor variations.

Conversely, 10 poems—comprising eight ghazals and two incomplete works—were confirmed as authentic. These poems are supported by historical documents and literary anthologies compiled during or shortly after the poet's lifetime, which verify both his authorship and poetic style.

The remaining 61 poems, consisting of 35 ghazals, one mokhammas (pentastich), one couplet, ten quatrains, thirteen incomplete pieces, and one ballad, fall into the probable category. These works display stylistic and linguistic features similar to Sabouhi's authentic poems but lack direct historical or bibliographical confirmation.

Notably, the number of poems found to be spurious is nearly twice the figure reported in earlier research, suggesting that the extent of misattribution within Sabouhi's corpus has been substantially underestimated.

Discussion of Results and Conclusion

The findings of this study shed new light on the long-debated question of Shater Abbas Sabouhi's poetic authenticity. The research demonstrates that 47 poems attributed to him are definitively spurious, 10 are authentic, and 61 remain indeterminate. This classification underscores the complexity of authorship attribution in Persian literary history, where oral transmission, manuscript copying, and posthumous publication often blur the boundaries of authorship.

Moreover, the analysis reveals that Sabouhi's genuine works exhibit a distinctive linguistic simplicity, emotional tone, and thematic orientation consistent with the Naserian poetic tradition. In contrast, the spurious poems often display stylistic inconsistencies, archaic vocabulary, and imagery characteristic of earlier poets, further confirming their doubtful attribution.

While this study has made significant progress in separating authentic from inauthentic works, a complete resolution of Sabouhi's poetic canon requires continued bibliographical and stylistic research. The remaining probable poems must be examined through stylistic analysis, comparative metrics, and linguistic profiling to reach greater certainty.

Ultimately, by clarifying the boundaries of Shater Abbas Sabouhi's poetic identity, this study contributes not only to the accurate documentation of one poet's legacy but also to the broader field of Persian literary attribution studies, offering a methodological model for re-examining other disputed poetic corpora.

متن‌شناسی ادب فارسی

سال هجدهم، شماره دوم (پیاپی ۶۱)، ۱۴۰۵، ص ۸۲-۶۱

تاریخ وصول: ۱۴۰۳/۱۰/۲۰، تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۸/۱۰

مقاله پژوهشی

انتساب‌شناسی مأخذشناختی اشعار شاطر عباس صبوحي

علیرضا فولادی* ، دانشیار گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران
fouladi@kashanu.ac.ir

چکیده

شاطر عباس صبوحي از شاعران صاحب‌نام عصر ناصری است؛ با این حال، دربارهٔ صحت انتساب اشعار دیوان این شاعر به او تردید جدی وجود دارد. دلیل این تردید، ورود اشعار شاعران ماقبل یا معاصر شاطر عباس به دیوان وی است. بی‌گمان هرگونه اظهارنظر علمی دربارهٔ شعر صبوحي به تعیین تکلیف این دست اشعار نیاز دارد که براساس انتساب‌شناسی یکایک اشعار این شاعر عملی خواهد شد. مقاله حاضر با روش توصیفی تحلیلی و رویکرد مأخذشناختی در این مسیر پیش رفته و کوشیده است بیش از پیش نشان دهد که کدام اشعار منتسب به شاعر مدنظر، در دیوان کدامین شاعران وجود دارد. این مقاله سرانجام نتیجه‌گیری می‌کند که از میان بیشترین آمار شعرهای منتسب به شاطر عباس، ۴۷ شعر، شامل ۳۲ غزل، ۱ قطعه، ۶ رباعی و ۸ شعر ناتمام، قطعاً برای این شاعر نیست و این تعداد، تقریباً دو برابر آماری است که پژوهشندگان پیشین نشان داده‌اند. همچنین ۱۰ شعر، شامل ۸ غزل و ۲ شعر ناتمام، قطعاً برای اوست و ۶۱ شعر، شامل ۳۵ غزل، ۱ مخمس، ۱ قطعه، ۱۰ رباعی، ۱۳ شعر ناتمام و ۱ ترانهٔ عامیانه، جز در چند مورد که اطلاعات تشکیکی دربارهٔ آنها وجود دارد، احتمال صحت و سقم انتسابشان به وی مساوی است.

واژه‌های کلیدی

شعر عصر ناصری، شاطر عباس صبوحي، انتساب‌شناسی، مأخذشناسی.

* مسؤول مکاتبات

2476-3268© The Author(s). Published by University of Isfahan
This is an open access article under the CC BY-NC 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

10.22108/rpll.2025.143947.2418

مقدمه

در سال‌های ۱۳۰۶ و ۱۳۰۷ شمسی دو تن از کتابفروشان بازار بین‌الحرمین تهران، نخستین‌بار به انتشار چاپ سنگی دیوان شاطر عباس صبوحي طی سه جزوه پیاپی پرداختند (صبوحي، ۱۳۰۶؛ صبوحي، ۱۳۰۷). جزوه‌های نامبرده پس از چاپ اول، سه بار دیگر یکجا با چاپ سنگی منتشر شد (ر.ک: صبوحي، ۱۳۱۴) و در سال ۱۳۱۷، همان ناشران نخستین چاپ سربی آن را با تجدیدنظر عبرت نائینی (صبوحي، ۱۳۱۷) منتشر کردند. ناشران و افراد گوناگون تاکنون، بارها دیوان منتسب به صبوحي را با افزایش و کاهش از روی همان چاپ‌ها یا نسخ خطی نه‌چندان معتبر انتشار داده‌اند (ر.ک: طاهري شهاب، ۱۳۴۲؛ صبوحي قمی، ۱۳۶۲؛ صبوحي، ۱۳۶۲؛ کفاش خراسانی و همکاران، ۱۳۶۳؛ صبوحي قمی، ۱۳۶۸؛ صبوحي قمی، ۱۳۹۱).

پس از چاپ اول سه جزوه دیوان منتسب به صبوحي، ابراهيم صفایی ملایری در یک نوشتار (۱۳۱۹، ص. ۱۵۵-۱۵۷) و محمدامین ریاحی خویی در دو نوشتار (۱۳۱۹، ص. ۲۰۱-۲۰۵؛ ۱۳۲۰، ص. ۱۱۴-۱۱۷) وجود شعرهای دیگر شاعران را ضمن آن دیوان نشان دادند و بر آن رفتند که یا ناشر به این خطا دست زده است یا هم شاعر و هم ناشر، مشترکاً چنین خطایی را مرتکب شده‌اند. این بحث تا جایی پیش رفت که گاه پژوهندگان، واقعیت شاعری او را انکار و حتی وجود خارجی وی را نفی کردند (ریاحی خویی، ۱۳۲۰، ص. ۱۱۶-۱۱۷؛ سمیعی، ۱۳۲۴، ص. ۴۸).

نگارنده با دلایل زیر بر آن است که صبوحي خود در انتساب شعرهای سایر شاعران به خویش نقش نداشته است: ۱. کتاب تذکره شعرای معاصرین دارالایمان قم، نوشته میرزا علی‌اکبر فیض قمی (۱۲۴۵-۱۳۱۲ق) که زمان زندگانی و جوانی صبوحي تألیف شده است، به شاعری و شهرت و محبوبیت او میان عام و خاص تصریح دارد و مؤلف تذکره که هم‌شهری شاعر بوده است، شش غزل خواندنی از وی نقل کرده است (فیض، ۱۳۹۳، ص. ۳۸۱-۳۸۳).

۲. انتشار سه جزوه چاپ اول دیوان صبوحي، سی سال پس از درگذشت این شاعر (۱۲۵۷-۱۳۱۵ق) صورت پذیرفته است و مقدمه این جزوه‌ها، ضمن تأکید بر شهرت و محبوبیت فراگیر او نشان می‌دهد که شعرهای مندرج در آنها با سفارش دوستداران وی از روی روایات شفاهی آنان گرد آمده است (صبوحي، ۱۳۰۶، ص. ۲-۴؛ صبوحي، ۱۳۰۷، ص. ۲-۶).

۳. دو سال پیش از انتشار سه جزوه نامبرده، حسین قدس نخعی در مجله ندای قدس، که در مجموع نه شماره بیشتر منتشر نشد، طی شماره‌های متعدد این مجله، اقدام به انتشار احوال و اشعار صبوحي براساس روایات شفاهی کرد و این واقعیت، گویای همان شهرت و محبوبیت است و به احتمال زیاد، همین کار، موجبات اقدام ناشران را فراهم آورده است (قدس، ۱۳۰۴الف، ص. ۷۸؛ قدس، ۱۳۰۴ب، ص. ۱۵۷؛ قدس، ۱۳۰۴ج، ص. ۲۴۷-۲۵۱؛ قدس، ۱۳۰۴د، ص. ۴۴۴؛ قدس، ۱۳۰۴هـ، ص. ۵۳۸؛ قدس، ۱۳۰۴و، ص. ۶۱۹-۶۲۰؛ قدس، ۱۳۰۴ز، ص. ۷۶۰-۷۶۱).

بر این پایه، تنها راه کشف حقیقت درباره شعرهای شاطر عباس صبوحي این است که صحت و سقم انتساب یکایک آنها تا آخرین شعر واکاوی شود و از این راه، هم شعرهای منحول دیوان او و هم شعرهای غیرمنحول این دیوان شناخته شوند و فقط آنگاه امکان بحث دقیق درباره شعر وی فراهم می‌آید. پژوهش حاضر، می‌کوشد انتساب‌شناسی اشعار دیوان منتسب به صبوحي را براساس مأخذشناسی با طبقه‌بندی آنها در سه دسته منحول، قطعی و محتمل پیش ببرد.

پیشینه پژوهش

چنان که گذشت، پس از انتشار جزوه‌های چاپ سنگی دیوان صبحی ابتدا ابراهیم صفائی ملایری و محمدامین ریاحی کوشیدند ردپای چند شعر از شاعران دیگر را در این دیوان نشان دهند. ناگفته نماند که پیش‌تر، حسین بن محمدحسن قمی متخلص به مفلس (۱۳۰۵-۱۳۶۷ق)، ضمن نسخه خطی کتاب *تحفه الفاطمین فی ذکر احوال قم و القمیین* که بعدها تصحیح و منتشر شد، وجود شعر صفائی قمی را میان اشعار منتسب به صبحی مشخص کرده بود (قمی، ۱۳۹۱، ص. ۳۵۶/۳، ۳۷۴/۳). افزون بر آنان، سیدمحمد طاهری شهاب با یک مقدمه (طاهری، ۱۳۴۲، ص. ۲۸۳-۲۸۵) به عنوان ادامه‌دهنده این کار و سیدهادی حائری با چند نوشتار (حائری، ۱۳۷۵ الف، ص. ۲۸۵-۲۸۳؛ حائری، ۱۳۷۵ ب، ص. ۱۶؛ حائری، ۱۳۷۵ ج، ص. ۱۰-۲۱) به عنوان مکمل چنین کاری و حسن گل محمدی با دو مقدمه (صبحی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۴۸-۶۰، ۹۳-۱۰۱) به عنوان جامع بحث‌ها در این زمینه، بقیه پژوهندگان این موضوع را تشکیل داده‌اند؛ ضمن این که سیدمحمدباقر برقی (۱۳۷۳، ص. ۲۲۴۷/۴-۲۲۴۸) نیز، به‌طور گذرا در این باره دقت‌هایی داشته است.

با این همه، انتساب‌شناسی اشعار دیوان صبحی ناتمام مانده و دلیل ما یکی پراکندگی این دست پژوهش‌هاست و دیگری دسترسی به مأخذ نویافته بیش از پیش، برای اشعار منحول این دیوان.

روش پژوهش

روش این پژوهش، توصیفی تحلیلی با رویکرد مأخذشناختی خواهد بود. برای اشعار صبحی یک منبع در دسترس، ازجمله دیوان شاطر عباس صبحی (۱۳۶۲) یا دیوان کامل شاطر عباس صبحی قمی (۱۳۹۱) که شعرهای این شاعر را به تفاریق در بر دارند، ذکر خواهد شد، مگر آنجا که نیاز به ذکر منبعی قدیمی یا خطی پیدا شود.

اشعار منحول

این دست شعرها با نام قالب و بیت اول و منبع و مأخذ و تفاوت‌های احتمالی آنها نسبت به اصلشان در جدول زیر می‌آیند و این اندازه بگوییم که از میان ۴۷ شعر، دست‌کم معرفی مأخذ ۲۰ شعر، نخستین‌بار اینجا صورت می‌گیرد:

جدول شماره ۱: شعرهای منحول صبحی

ردیف	قالب	بیت اول	منبع منتسب	مأخذ اصلی	تفاوت‌ها
۱	غزل	پدر خواهد ببرد زلفکان چون کمندش را پسر حیران که چون سازد گرفتاران بندش را	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۰-۱۱)	(پرتو اصفهانی، ۱۳۸۶، ص. ۳۳)	با تفاوت‌های اندک
۲	//	ایا صیاد رحمی کن مرنجان نیم‌جانم را بکن پال و پرّم اما مسوزان استخوانم را	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۶-۱۷)	(لاهوری، ۱۳۵۸، ص. ۶۱)	با یک بیت کاسته و دو بیت افزوده و تفاوت‌های اندک
۳	//	تا پریشان به رخ آن زلف سمن‌ساست تو را جمع اسباب و پریشانی دل‌هاست تو را	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۸-۱۹)	(حاجب شیرازی، ۱۳۷۲، ص. ۳۳)	با دو بیت کاسته و دو بیت افزوده

ردیف	قالب	بیت اول	منبع متناسب	مأخذ اصلی	تفاوت‌ها
۴	//	سرد شد گرمی بازار تو احوالت چطور است تلخ شد لعل شکر بار تو احوالت چطور است	(صبوحي قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۱۷)	از صبورى رشتى (صبورى، ۱۳۳۴، ص. ۲۷) یا از صبورى اصفهانی (شعاع شیرازی، ۱۳۸۰، ص. ۲۷۱)	با سه بیت کاسته و تفاوت‌های اندک، از جمله کاربرد «چطوره» به جای «چطور است»
۵	//	عشقت آتش به دل کس نزند تا دل ماست کی به مسجد سزد آن شمع که بر خانه رواست	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۳۰-۳۱)	(ملک‌الشعراى بهار، ۱۳۶۸، ص. ۱۱۵۴/۲)	با یک بیت کاسته و تفاوت‌های اندک
۶	//	سرخ و بیجاده‌رخ و تازه‌لب از باده و مست رفته از غایت مستی گل بادام از دست	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۳۶-۳۷)	(صحبـت لاری، ۱۳۳۳، ص. ۳۸)	با یک بیت کاسته و تفاوت‌های اندک
۷	//	تا مرا عشق توای خسرو خویان به سر است پند هفتاد و دو ملت به برم بی‌اثر است	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۴۸-۴۹)	(صفائى قمی، ۱۳۷۷، ص. ۳۶-۳۷)	-
۸	//	توتیای دیده عشاق خاک پای توست عارفان را نقل مجلس نقل شکرخای توست	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۳۲-۳۳)	(وثوق‌الدوله، ۱۳۴۳، ص. ۸۵)	با پنج بیت مشترک و هفت بیت متفاوت
۹	//	در این زمانه نه یاری نه غمگساری هست غریب کشور حسنینم روزگاری هست	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۴۰-۴۱)	(حزین لاهیجی، ۱۳۷۸، ص. ۲۶۳)	با تفاوت‌های اندک
۱۰	//	برای مرغ قفس آشیانه لازم نیست گرش گمان هلاک است دانه لازم نیست	(صبوحي، ۱۳۰۷، ص. ۶-۷)	از بنان‌الملک شیرازی متخلص به حکیم (ر.ک: رکن‌زاده آدمیت، ۱۳۳۷، ص. ۳۱۷-۳۱۸/۲)	-
۱۱	//	عشقش آمد دامن جانم گرفت شحنه شوقش گریبانم گرفت	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۳۴-۳۵)	از بی‌بی‌جان (حیاتی کرمانی، ۱۳۸۱، ص. ۲۹)	با تفاوت‌های اندک
۱۲	//	دیده در هجر تو شرمنده احسانم کرد بس که شب‌ها گهر اشک به دامانم کرد	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۵۴-۵۵)	از سـخای لاری (ر.ک: حـزین لاهیجی، ۱۳۷۸، ص. ۱۹۵)	با دو بیت کاسته و دو بیت افزوده
۱۳	//	دلبر به من رسید و جفا را بهانه کرد افکند سر به زیر و حیا را بهانه کرد	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۵۹-۶۰)	از نظیری پیشاوری [یا نعیمی] (ر.ک: موسوی طبری، ۱۳۹۱، ص. ۴۶۵-۴۷۴)	با تغییر ردیف «ساخت» به «کرد»
۱۴	//	تا صبا شانه بر آن زلف خم‌اندرخم زد آشیان دل صد سلسله را بر هم زد	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۶۰-۶۱)	(فروغی بسطامی، ۱۳۶۲، ص. ۱۲۹-۱۳۰)	با شش بیت کاسته

ردیف	قالب	بیت اول	منبع منتسب	مأخذ اصلی	تفاوت‌ها
۱۵	//	ای خوش آنان که قدم بر در میخانه زدند بوسه دادند لب ساقی و پیمان زدن	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۷۲-۷۳)	(فروغی بسطامي، ۱۳۶۲، ص. ۱۵۴-۱۵۵)	با تفاوت‌های اندک
۱۶	//	ترک من چون حلقه مشکین کاکل بشکند لاله را دل خون کند بازار سنبل بشکند	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۷۴-۷۵)	تنها در حافظ قدسی (۱۳۸۷، ص. ۲۱۸) وجود دارد	با تفاوت‌های اندک
۱۷	//	به گوشم مژه‌ای آمد که امشب یار می‌آید به بالین سرم آن سرو خوشرفتار می‌آید	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۸۴-۸۵)	با فته پنج‌بیت ی از غزل نه‌بیتی محتشم کاشانی (۱۳۷۰، ص. ۳۸۶)	با دو بیت نسبتاً مشترک و سه بیت نسبتاً متفاوت
۱۸	//	سال‌ها قد تو را خامه تقدیر کشید قامت بود قیامت که چنین دیر کشید	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۷۸-۷۹)	از محمدامین ازل مازندرانی (رک): ریاحی خوبی، ۱۳۱۹، ص. ۲۰۲-۲۰۳؛ حائری، ۱۳۷۵ الف، ص. ۳۹-۴۰)	با دو بیت از لعلی تبریزی (لعلی، بی‌تا، ص. ۱۵۳) و دو بیت افزوده
۱۹	//	آن که رخسار تو با زلف گرگیر کشید فکرها کرد که باید به چه تدبیر کشید	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۸۰-۸۱)	از لعلی تبریزی (لعلی، بی‌تا، ص. ۱۵۳)	با سه بیت کاسته و دو بیت افزوده
۲۰	//	کی روا باشد که گردد عاشق غمخوار خوار در ره عشق تو اندر کوچه و بازار زار	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۸۸-۸۹)	(صفائی قمی، ۱۳۷۷، ص. ۶۶)	-
۲۱	//	ای خواجه چشم من همه سوی خط است و خال تو در خیال مال و در اندیشه منال	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۹۴-۹۵)	(صباحی بیدگلی، ۱۳۹۲، ص. ۱۵۵-۱۵۶)	با تفاوت‌های اندک
۲۲	//	تا در آن حلقه زلف تو گرفتار شدم سوختم تا که من از عشق خبردار شدم	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۰۸-۱۰۹)	(راجی تبریزی، ۱۳۸۸، ص. ۴۴۴)	با یک بیت کاسته
۲۳	//	ترنج غبغب آن یوسف عزیز چو دیدم چنان شدم که به جای ترنج دست بریدم	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۰۴-۱۰۵)	(دهقان سامانی، بی‌تا، ص. ۲۲۳-۲۲۴)	با سه بیت کاسته و یک بیت افزوده
۲۴	//	خوش می‌کشد به سوی تو این عشق سرکشم گر از جفا رقیب نسازد مشوشم	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۱۰-۱۱۱)	منتسب به ایران‌الدوله (جنت، ۱۳۰۵، ص. ۴۸۶) و شاید دراصل از دیوان مفقود علی‌اکبر شیدا (رک: گرکانی، ۱۳۵۶، ص. ۱۱۳)	-
۲۵	//	من اگر رنم و قلاشم اگر درویشم هرچه‌ام عاشق رخسار تو کافرکیشم	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۱۰-۱۱۱)	از شاطر مصطفی انتظاری قمی، متخلص به شاطر (انتظاری، بی‌تا، ص. ۵۳-۵۴)	-

ردیف	قالب	بیت اول	منبع متناسب	مأخذ اصلی	تفاوت‌ها
۲۶	//	بار دگر به کوچه رندان گذر کنیم تا بشکنیم توبه و سجاده تر کنیم	(صـبوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۲۱-۱۲۰)	(وثوق‌الدوله، ۱۳۴۳، ص. ۲۵)	با سه بیت کاسته
۲۷	//	تویی در ملک جان جان و چه جانی جان مهرویان تو سروی و قدت محشر چه محشر محشر دوران	(صـبوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۲۴-۱۲۵)	آمیخته دو غزل مجزا از طفیلی اردبیلی (ناشناس، بی‌تا، ص. ۴۳) و حیران دُنْلی (۱۳۹۳، ص. ۲۳۲)	-
۲۸	//	در خم زلف تو از اهل جنون شد دل من بی‌خبر از دو جهان غرقه به خون شد دل من	(صـبوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۲۸-۱۲۹)	آمیخته غزل علی‌اکبر شیدا (ر.ک: رکن‌زاده آدمیت، ۱۳۳۹، ص. ۳۸۷/۳) و غزل ایران‌الدوله (جنت، ۱۳۰۷، ص. ۶۱۶؛ نیز ر.ک: صفائی ملایری، ۱۳۱۰، ص. ۲۷-۲۸)	-
۲۹	//	از حسرت شمع رخت افتاده در طرف چمن یک جا صبا یک جا خزان یک جا گل و یک جا سمن	(صـبوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۲۶-۱۲۷)	(حاجب شیرازی، ۱۳۷۲، ص. ۱۴۳)	با یک بیت کاسته و یک بیت افزوده و تفاوت‌های اندک
۳۰	//	زلفت از سنبل تر سرزده بر طرف جبین کاکلت بسته صف از ملک حبش لشکر چین	(صـبوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۳۴-۱۳۵)	(سلمان ساوجی، ۱۳۸۹، ص. ۳۹۰- ۳۹۱)	با دو بیت کاسته و یک بیت افزوده و تفاوت‌های اندک
۳۱	//	غبار نیست که برگرد عارض‌ترش است این / گذشته پادشه حسن و گرد لشکرش است این	(صـبوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۳۲-۱۳۳)	از مؤمن دامغانی (ر.ک: ریاحی خوبی، ۱۳۱۹، ص. ۲۰۳؛ نصرآبادی، ۱۳۱۷، ص. ۳۵۵) که به ملا مقصود علی مجلسی (ر.ک: هادوی، ۱۳۸۱، ص. ۶۳۴) و مجنون سیچانی اصفهانی (حائری، ۱۳۷۵ الف، ص. ۳۰) نیز نسبت داده شده است	-
۳۲	//	به اختیار زدم دل به زلف یار گره به کار خویش فکندم به اختیار گره	(صـبوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۴۰-۱۴۱)	از فصیح‌الزمان شیرازی (رضوانی، ۱۳۶۳، ص. ۱۱۸- ۱۱۹)	با هشت بیت کاسته و سه بیت افزوده

ردیف	قالب	بیت اول	منبع منتسب	مأخذ اصلی	تفاوت‌ها
۳۳	قطعه	دست بر رخ گرفت و سوخت مرا نیست این سوختن ز حکمت دور	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۶)	از آزاد عراقی (ر.ک): شعاع شیرازی، ۱۳۸۰، ص. ۴۹	-
۳۴	رباعی	این موی شکسته را ز رخ یک سو زن بر هر دو طرف مزن تو بر یک سو زن	(صـبوحي، ۱۳۰۷، ص. ۲۳)	(مہستی گنجوی، ۱۳۴۷، ص. ۶۲)	-
۳۵	//	ماهی که بیاض عارض گردن (!) او آلوده به صندل است پیراهن (!) او	(صـبوحي قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۶۸)	(قائمی شیرازی، بی‌تا، ص. ۹۸۸)	با تفاوت‌های اندک و برطرف‌کننده اشکالات
۳۶	//	رفتم بر آن نگار همچون مه نو گفتم که دلم پیش تو مانده به گرو	(صـبوحي قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۶۸)	از امین کاشانی (ر.ک): آذر بیگدلی، ۱۳۳۷، ص. ۲۴۷/۱	با تفاوت‌های اندک
۳۷	//	ترساپسرا مسیح‌سیرم کردی من شیخ بدم راهب دیرم کردی	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۷۳)	(دهقان سامانی، بی‌تا، ص. ۴۲۴)	با تفاوت‌های اندک
۳۸	//	برداشت سپیده دم حجاب از طرفی بگرفت نگار من نقاب از طرفی	(صـبوحي، بی‌تا، ص. ۶۱)	از غنی تفرشی یا وجهی کُرد اصفهانی (ر.ک: صبوحي قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۰۱) که به (ابوسعید ابوالخیر، ۱۳۳۴، ص. ۹۵) هم منسوب است.	-
۳۹	//	ای دلبر عیسی نفس ترسایی خواهم به برم شبی تو بی‌ترس آیی	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۷۳)	از مسیحی تبریزی (ر.ک: آذر بیگدلی، ۱۳۳۷، ص. ۳۵/۱)	-
۴۰	شعر نا تمام	من آن مرغم که افکندم به دام صد بلا خود را به یک پرواز بی‌هنگام کردم مبتلا خود را	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۳)	کامل آن از (وحشی بافقی، ۱۳۹۲، ص. ۳۷)	-
۴۱	//	چو سوخت خال تو دل عاشقان یکدله را به باغ لاله دگر خورد داغ باطله را	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۵۸)	از فصیح الزمان شیرازی (رضوانی، ۱۳۶۳، ص. ۱۶)	-
۴۲	//	در دیده من ای که بهی از ثقلینا پر کرده ام از مهر تو جیب و بغلینا	(صـبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۵۹)	کامل آن از (طرزی افشار، ۱۳۳۸، ص. ۱۱)	-
۴۳	//	سینه ام مجمر و عشق آتش و دل چون عود است این نفس نیست که برمی کشم از دل دود است	(صـبوحي قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۸۲)	کامل آن از (یغمای جندقی، ۱۳۳۹، ص. ۱۶۰)	-
۴۴	//	مرجان لب لعل تو مر جان مرا قوت یا قوت نهم نام لب لعل تو یا قوت	(صـبوحي، ۱۳۰۷، ص. ۲۰-۲۱)	کامل آن از شفائی اصفهانی (ر.ک): طاهری شهاب، ۱۳۴۲، ص. ۲۸۵؛ صبوحي قمی، ۱۳۹۱، ص. ۹۹-۱۰)	-

ردیف	قالب	بیت اول	منبع متسب	مأخذ اصلی	تفاوت‌ها
۴۵	//	دلم خود را به نیش غمزه‌ای افگار می‌خواهد شکایت دارد از آسودگی آزار می‌خواهد	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۵)	کامل آن از (وحشی بافقی، ۱۳۹۲، ص. ۱۰۱)	-
۴۶	//	آهوی چشم تو نازم که چو نخجیر کند شیر را گیرد و زلف تو به زنجیر کند	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۱)	کامل آن از فصیح‌الزمان شیرازی (رضوانی، ۱۳۶۳، ص. ۶۰-۶۱)	با دو بیت افزوده و تفاوت‌های اندک
۴۷	//	مردم از حسرت آه‌روشان و رمشان من ندانم به چه تدبیر به دام آرمشان	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۷)	کامل آن از حیرت اصفهانی (رک: گلچین معانی، ۱۳۶۳ الف، ص. ۲۸۴-۲۸۵/۲)	-

ناگفته نماند پس از انتشار جزوه‌های چاپ سنگی دیوان صبحی، کیوان سمیعی طی یک نوشتار با عنوان «تسامحات ادبی» می‌نویسد: «در ده-دوازده سال پیش ... اشعار شعرای متوسطی مانند مؤمن و خادم و مشتاق و دیگران را که اتفاقاً برخی از آنها به نام صاحبان خود قبلاً در حواشی مثنوی شاه و درویش هلالی جغتایی و مثنوی ذوبحرین و ذوقافیتین اهلی شیرازی در طهران چاپ شده بود، به شاطر عباس صبحی‌نامی نسبت داده و چندین بار آنها را به نام همین شاطراقای شاعر که معلوم نبود از کجا آمده و چطور شاعر شده، چاپ کردند» (سمیعی، ۱۳۲۴، ص. ۴۸)؛ حال آن که طبق جستجوی ما در نسخه‌نامبرده مثنوی شاه و درویش، صرفاً اشعار ردیف‌های ۳۱ (هلالی شیرازی، ۱۳۲۱، ص. ۱۳۱-۱۳۲)، ۳۵ (هلالی شیرازی، ۱۳۲۱، ص. ۱۲)، ۳۶ (هلالی شیرازی، ۱۳۲۱، ص. ۵) و ۳۹ (هلالی شیرازی، ۱۳۲۱، ص. ۱۱۱) گاه حتی با انتساب‌های اشتباه، از حواشی آن به دست آمد، به‌علاوه دو رباعی که ضمن اشعار محتمل صبحی مورد بحث قرار خواهند گرفت.

اشعار قطعی

در تذکره شعرای معاصرین دارالایمان قم که زمان زندگانی و جوانی صبحی تألیف شده است، شش غزل از او همراه با شرح مختصر احوال وی وجود دارد که تنها سند موثق این موضوع را تا کنون تشکیل می‌دهد. لازم است ذکر شود پژوهندگان به انتسابی بودن این شش غزل تصریح یا اشاره نکرده‌اند و در ذیل آنها را می‌آوریم:

تا به قید غمش آورد خداداد، مرا	هرچه می‌خواستم از بخت، خدا داد مرا
نیست او را سر مویی سر دل‌داری ما	کار شد سخت مگر بخت کند یاری ما
غم درآمد ز درم چون ز برم یار برفت	عیش و نوش و طربم جمله به یکبار برفت
پیوسته من از شوق لب لعل تو مستم	زین ذوق که دارم خبرم نیست که هستم
تا بوسه‌ای از لعل دلارام گرفتم	جانم به لبم آمد و آرام گرفتم
بر جان شرار عشقت خوش می‌کشد زبانه	باور نداشت بختم این دولت از زمانه

(فیض، ۱۳۹۳، ص. ۳۸۱-۳۸۳)

همچنین طبق دو روایت موثق (رک: حائری، ۱۳۷۵، ص. ۱۵-۱۶)، غزل با مطلع:

بر سر مژگان یار من وزن انگشت
آدم عاقل به نیشتر نزنند مشیت
به نام صبوحي نزد او خوانده شده و وی خوانش آن را اصلاح کرده است و حتی خود، آن را برای یکی از
کاتبان اشعار خویش با خط ناخوانا نوشته است تا آن را با خط خوانا در دفتر اشعارش بنویسد و برای سرودن
آن، دلیل آورده است.

به علاوه، اشتراک نسبی مصراع اول و مضمون بیت:
[تا به آهوی ختن نسبت چشمم دادیم] شهره گردید به هر شهر خطاکاری ما
از غزل دوم منقول در تذکره فیض، با مصراع اول و مضمون بیت:
[گر به آهوی ختا نسبت چشمم دادیم] گنه از جانب او نیست خطا از ما شد
از غزل‌های محتمل صبوحي که مطلع آن چنین است:
گرهی از خم آن زلف چلیپا وا شد هر کجا بود دل گمشده‌ای پیدا شد
(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱)

صحت انتساب این غزل را نیز به او مورد تأیید قرار می‌دهد.
ناگفته نماند که طبق دو روایت پذیرفتنی، دو شعر ناتمام هم از شاطر عباس بازمانده است که با توجه به
وثوق ناقلان این دو روایت، صحت انتسابشان قطعیت نشان می‌دهد و آنها از این قرارند:

بر کل کائنات، محمد سرآمد است یعنی خداست اول و دوم محمد است
(حائری، ۱۳۷۵، ج. ۱، ص. ۱۵-۱۶)

دیشب که در کنار تو چشمم به ماه بود مابین ماه و روی توام اشتباه بود
ممتاز گشت عاقبت از ماه روی تو با نقص آن کلف که به رخسار ماه بود

(رک: کفاش خراسانی و همکاران، ۱۳۶۳، ص. ۴۴-۴۵؛ حائری، ۱۳۷۵، ج. ۱، ص. ۱۳-۱۴)

بنابراین، در صحت انتساب این هشت غزل و دو شعر ناتمام به صبوحي تردیدی نیست و با اینکه شش غزل
اول، مربوط به دوره جوانی این شاعر بوده‌اند، قوت انکارناپذیری دارند.

اشعار محتمل صبوحي

پس از شناخت ۴۷ شعر منحول و ۱۰ شعر قطعی صبوحي، آنچه از دیوان منتسب به این شاعر باقی می‌ماند،
اشعار جدول زیر است که جا دارد افزون بر تداوم انتساب‌شناسی مأخذ‌شناختی آنها انتساب‌شناسی
سبک‌شناختی‌شان نیز با دقت ادامه یابد:

جدول شماره ۲: شعرهای محتمل صبحی

ردیف	قالب	بیت اول	منبع
۱	//	گل شکفت و آن گل رخسار یاد آمد مرا سرو دیدم آن قد و رفتار یاد آمد مرا	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۸-۹)
۲	//	اگر روزی به دست آرم سر زلف نگارم را شمارم مو به مو شرح غم شب‌های تارم را	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۴-۱۵)
۳	//	چه خونبها به از این کشتگان کوی تو را که بنگرند به محشر دوباره روی تو را	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۲۲-۲۳)
۴	//	مکن دریغ ز من ساقیا شراب امشب از آن که ز آتش خود [: دل] گشته‌ام کباب امشب	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۲۴-۲۵؛ صبحی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۱۳- ۱۱۴)
۵	//	صبر و قرارم دگر به یک نظر امشب از تن و جانم ربود شوخ شکرلب	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۲۶-۲۷)
۶	//	روزه دارم من و افطارم از آن لعل لب است آری افطار رطب در رمضان مستحب است	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۳۸-۳۹)
۷	//	رفت دلم همچو گوی در خم چوگان دوست وه که ز من برگرفت رفت به قربان دوست	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۴۶-۴۷)
۸	//	خواب دیدم که همی خون ز کنارم می‌رفت رفت تعبیر که از قلب فگار می‌رفت	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۴۴-۴۵)
۹	//	دلی که در خم آن زلف شانه می‌طلبد چو طایری‌ست که شب آشیانه می‌طلبد	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۵۰-۵۱)
۱۰	//	جلوه روی تو آفتاب ندارد نشئه ماء تو را شراب دارد	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۵۲-۵۳)
۱۱	//	جز خم زلفت دلم پناه ندارد هیچ طرف شب‌رسیده راه ندارد	(سیدالحکماء لاریجانی، ۱۳۳۸ق، ص. ۱۸ب)
۱۲	//	بی شاهد و شمع و شکر و می چه توان کرد بی بربط و طنبور دف و نی چه توان کرد	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۵۸-۵۹)
۱۳	//	نه تنها بنده بالای موزونت صنوبر شد علم شد سروبان (!) شد نیشکر شد نخل نوبر شد	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۶۴-۶۵)
۱۴	//	حلقه‌حلقه زلفش تا ز باد لرزان شد باد شد عبیرافشان نرخ مشک ارزان شد	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۶۲-۶۳)
۱۵	//	شام هجران مرا صبح نمایان آمد محنت آخر شد و اندوه به پایان آمد	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۶۸-۶۹)
۱۶	//	دلبرم گر به تبسم لب خود باز کند کی مسیحا به جهان دعوی اعجاز کند	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۷۰-۷۱)
۱۷	//	یاد آن روزی که کس را ره در آن محضر نبود ما و دل بودیم و غیر از ما کس دیگر نبود	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۷۶-۷۷)
۱۸	//	گر ز درم آن مه دوهفته درآید بخت جوان وقت پیری‌ام به سر (!) آید	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۸۶-۸۷)
۱۹	//	پرده تا باد صبا از رخ جانانه کشید پیش رویم همه جا نقش پریخانه کشید	(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۸۲-۸۳)

ردیف	قالب	بیت اول	منبع
۲۰	//	شوم من گرچه صید غرقه در خون گشته ترکش ندانم ترک او هر کس که بتواند کند ترکش	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۹۰-۹۱)
۲۱	//	چنان سدی ز چین بسته‌ست آن زلفین گیسویش (!) که یأجوج نگه را نیست ره در کشور رویش	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۹۳-۹۴)
۲۲	//	شبی به خواب زدم بوسه بر لبش به خیال هنوز بر لب آن شوخ می‌زند تبخال	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۹۶-۹۷)
۲۳	//	ز عشق روی تو چون بلبل از گل شکفته گرددم هر دم گل از گل	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۹۸-۹۹)
۲۴	//	طالب طره خم در خم جانانه شدم عاقلان سلسله آرید که دیوانه شدم	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۰۶-۱۰۷)
۲۵	//	صبر در عشق تو جانا هله تا چند کنم من که مردم ز غمت حوصله تا چند کنم	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۰۶-۱۰۷)
۲۶	//	وقت آن شد که سر خویش من از غم شکم آهی از دل کشم و حلقه ماتم شکم	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۰۴-۱۰۵)
۲۷	//	دو چشم مست تو خوش می‌کشند ناز از هم نمی‌کنند دو بدمست احتراز از هم	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۱۸-۱۱۹)
۲۸	//	وقت آن است که از خانه به بازار شویم خرقه و سبجه فروشیم و به خمّار شویم	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۲۲-۱۲۳)
۲۹	//	آسمان گر ز گریبان قمر آورده برون از گریبان تو خورشید سر آورده برون	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۳۰-۱۳۱)
۳۰	//	فصل بهار شد بیا تا به خُم آوریم رو کز سر شطّ خم کشیم آب طرب سبو سبو	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۳۶-۱۳۷)
۳۱	//	از حالت چشم تو مرا بیم گرفته کائن شوخ پریچهره چه تصمیم گرفته	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۳۸-۱۳۹)
۳۲	//	غمت شود به دل من فزون دقیقه دقیقه دلم ز هجر شود پر ز خون دقیقه دقیقه	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۴۲-۱۴۳)
۳۳	//	دلبرا بر روی ماهت این پریشان‌مست داری سنبل تر یا سمن یا زلف عنبربوست داری	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۴۶-۱۴۷)
۳۴	//	دلم فتاده بر آن زلف پرشکن که تو داری قرار برده ز من آن لب و دهن که تو داری	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۵۰-۱۵۱)
۳۵	//	ای که صد سلسله دل بسته به هر مو داری باز دل می‌بری از خلق عجب رو داری	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۴۸-۱۴۹)
۳۶	مخمس	ای زلف تو چون مار و رخ خوب تو چون گنج بی مار تو بیمارم و بی گنج تو در رنج	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۵۴-۱۵۶)
۳۷	قطعه	گویند کز عقیق شود رفع تشنگی حاشا که بنده معتقد این خبر شوم	(صبوحي، بی‌تا، ص. ۵۸)
۳۸	رباعی	چون قهوه به دست گیرد آن حب نبات از عکس رخس قهوه شود آب حیات	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۷۰)
۳۹	//	چشمان تو با فتنه به جنگ آمده است ابروی تو غارت فرنگ آمده است	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۷۰)
۴۰	//	ابروی تو رفته‌رفته تا گوش آمد	(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۷۱)

ردیف	قالب	بیت اول	منبع
		گیسوی تو حلقه حلقه تا دوش آمد	
۴۱	//	شوخی که رخس به ماه سرکوب زند حوری ره او با مژه جاروب زند	(صیوحی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۶۵)
۴۲	//	در آب پر غراب افتاده مگیر (!) یا توده مشک ناب افتاده مگیر (!)	(صیوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۷۱)
۴۳	//	همدست اگر شود به ابلیس پلیس بر چرخ عطارد آر شود خفیه نویس	(صیوحی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۷۱)
۴۴	//	امروز گرفت خانه کعبه شرف از مولد شیر حق شهشاه نجف	(صیوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۷۲)
۴۵	//	گیرم اگر (!) همی بود در به صدف فرق است بسی میان هر لعل و خرف	(صیوحی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۶۵)
۴۶	//	سیدپسری که باشدم قره‌العین بر گردن اوست خون مردم همه دین	(صیوحی، ۱۳۰۷، ص. ۲۳-۲۴)
۴۷	//	درزی‌پسری بود به دستش ماکو گفتمش دلی که برده‌ای از ما کو	(صیوحی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۶۸)
۴۸	شعر ناتمام	دست بر زلفش زدم شب بود و چشمش مست خواب برقع از رویش گشودم تا درآید آفتاب	(صیوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۴)
۴۹	//	به پای زلف تو یک کاروان دل افتاده‌ست شب است و قافله غافل به منزل افتاده‌ست	(عماد، ۱۳۹۱، ص. ۳۸۵/۲)
۵۰	//	تا چند پیش ناز تو باید نیاز کرد بر ناز خود بناز که نارت کشیدنی‌ست	(صیوحی، ۱۳۶۲، ص. ۲۸-۲۹)
۵۱	//	دست‌درازی مکن به زلف کج یار شوخی با عقرب اعتبار ندارد	(صیوحی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۸۳)
۵۲	//	گر دلبر من زلف سیه‌فام ندارد روزی است مبارک که شبش شام ندارد	(صیوحی، ۱۳۰۷، ص. ۲۱)
۵۳	//	عشق گناهی بود که در صف محشر هست خجل هرکه این گناه ندارد	(صیوحی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۸۴)
۵۴	//	هر قدر زلف توای سلسله‌مو سلسله دارد به همانقدر دلم از تو ستمگر گله دارد	(صیوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۶)
۵۵	//	ناز کن ناز که نازت به جهان می‌ارزد بوسه‌ای از لب لعلت به روان می‌ارزد	(صیوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۰-۱۶۱)
۵۶	//	کشید نقش تو نقاش و اشتباه کشید به جای آن که کشد آفتاب ماه کشید	(صیوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۵)
۵۷	//	مصور آمد و روی تو را چو ماه کشید قلم چو بر سر زلفت رسید آه کشید	(صیوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۲)
۵۸	//	نمود گوشه ابرو به من مهی لب بام هلال یکشیه دیدم به روی بدر تمام	(صیوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۷)
۵۹	//	ره دل را بتا زان شوخ‌چشم مست رهن زن به عیاری زلفت خویش را غافل به مخزن زن	(صیوحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۲-۱۶۳)
۶۰	//	چه شد که بر گل عارض گلاب می‌ریزی	(صیوحی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۶۹)

ردیف	قالب	بیت اول	منبع
		ستاره بر رخ چون آفتاب می‌ریزی	
۶۱	ترانه عامیانه	لیلی را بردند چاله‌سیلابی لایلا براش آوردند نان و سیرابی لایلا	(صبوحی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۸۵-۱۸۶)

اطلاعات تکمیلی

چنان که جدول بالا نشان می‌دهد پس از شناخت اشعار منحول و قطعی دیوان صبوحی، فعلاً برای او ۶۱ شعر محتمل باقی مانده است؛ با این حال، هنوز بحث درباره انتساب‌شناسی اشعار وی تمام نیست. گام بعدی این است که ببینیم آیا راجع به اشعار محتمل صبوحی، اطلاعات تکمیلی وجود دارد. آنچه از این چشم‌انداز به دست می‌آید، این گونه است:

۱. ردیف ۴:

این شعر در یک منبع متقدم (طاهری شهاب، ۱۳۴۲، ص. ۲۸۷-۲۸۸)، بدون بیت پایانی زیر آمده است:

صبوحی دل مده از دست و محکمش می‌دار
که چشم یار بود بر سر عتاب امشب

حال آنکه در منبعی متأخر (صبوحی، ۱۳۶۲، ص. ۲۵۱-۲۵۲) این بیت وجود دارد و چنان که ملاحظه می‌شود، ضمن چنین بیتی، تخلص صبوحی با خلل وزنی مواجه است و گویی این تخلص را جایگزین تخلص شاعر اصلی کرده‌اند یا اینکه اساساً یک فرد وزن‌ناشناس، بعدها آن را بر شعر اصلی افزوده است؛ به هر حال، وجود این نشانه، جای تحقیق بیشتر را درباره صحت و سقم انتساب آن باقی می‌گذارد.

۲. ردیف ۶:

این غزل پرماجرا (ر.ک: حائری، ۱۳۷۵ الف، ص. ۳۴-۳۸) در دیوان فصیح‌الزمان شیرازی (رضوانی، ۱۳۶۳، ص. ۳۵-۳۶) هم با چهار بیت مشترک و پنج بیت متفاوت آمده است؛ اما باید گفت فصیح‌الزمان، آن را در تاریخ ۱۳۱۹/۱۱/۵ شمسی، یعنی سیزده سال پس از نخستین چاپ دیوان منتسب به صبوحی و چهل و سه سال پس از وفات این شاعر، با خط خویش برای احمد گلچین معانی (۱۳۶۳ ب، ص. ۲۹۲)، دیگرگونه نگاشته است و طبق آنچه در دیوانش وجود دارد، بعدها یک بیت از چهار بیت مشترک نگارش مورد بحث می‌کاهد، سه بیت بر کل آن می‌افزاید و سه بیت مشترک بازمانده را مطابق ضبط دیوان صبوحی تغییر می‌دهد؛ ولی نگارش منتسب به صبوحی از غزل مذکور، هم روان‌تر است و هم با سبک شعرهای قطعی او هم‌خوان‌تر. به نظر می‌رسد راه درست این باشد که سه بیت مشترک هر دو نگارش صبوحی و فصیح‌الزمان با ذکر اشتراکشان، در دیوان هر دو شاعر به همراه ابیات متفاوت هر کدام بیاید تا از دو نگارش غزل محروم نماییم. گفتنی است ضمن جنگ اشعار شاعران از قدیم‌الایام تا سال ۱۳۲۱ ق (طاهری شهاب، ۱۳۴۲، ص. ۲۸۸-۲۸۹)، یعنی شش سال پس از وفات صبوحی، همین غزل، دقیقاً با نگارش مدنظر ما به نام وی آمده است.

۳. ردیف ۷:

در مطلع این غزل، فعل «برگرفت»، به معنای «راهی شد و کوچ کرد» جزو افعال کهن با کاربرد در دوره رواج سبک خراسانی است که آن را ضمن کتاب‌های تاریخ بلعمی و شاهنامه و تاریخ سیستان و تاریخ طبرستان می‌باییم (ر.ک: دهخدا، ۱۳۷۷) و بعید است که کاربرد مستقل آن از دوره رواج سبک عراقی این‌سوتر آمده باشد و بنابراین، انتساب غزل مذکور به صبوحی جای تردید دارد.

۴. ردیف ۱۴:

اقتفای شش‌بیتی نسبتاً موفق از غزل چهارده‌بیتی فروغی بسطامی است با مطلع:
 نفس نامسلمانم از گنه پشیمان شد راهبی به راه آمد کافری مسلمان شد
 (فروغی بسطامی، ۱۳۶۲، ص. ۱۳۶-۱۳۷)

۵. ردیف ۲۲:

علی دشتی، ذیل این مطلع و سه مطلع دیگر، نام ناصرعلی سرهندی را نوشته است (ر.ک: دشتی، ۱۳۶۴، ص. ۹۳)، اما غزل مذکور، در دیوان این شاعر، تصحیح حمید کرمی (۱۳۸۱) و در نسخه خطی آن (۱۰۱۳ یا ۱۱۰۳ ق) وجود ندارد. همچنین رجوع شود به شماره ۷.

۶. ردیف ۲۵:

محمدامین ریاحی براساس یک روایت شفاهی مربوط به دوست ادبی خود با ذکر غیرقابل‌استناد بودن آن می‌آورد که این غزل را از شاعری شیرازی دانسته است (ریاحی خویی، ۱۳۱۹، ص. ۲۰۵) و به دنبال او، سیدمحمد طاهری شهاب (۱۳۴۲، ص. ۲۸۴) این شاعر را مربوط به دوره فتحعلیشاه شمرده است، بی آنکه نام وی را ببرند. همچنین رجوع کنید به شماره ۷.

۷. ردیف ۲۹:

محمدامین ریاحی، باز یک روایت شفاهی مربوط به دوست ادیب خویش با ذکر غیرقابل‌استناد بودن آن می‌آورد که این غزل را از شاعری ناشناس انگاشته است (ریاحی خویی، ۱۳۲۰، ص. ۱۱۶)، بی آنکه نام آن شاعر مشخص باشد.

درباره شعر این ردیف و همچنین شعرهای دو ردیف ۲۲ و ۲۵ گفتنی است ضمن هر سه شعر، یک ویژگی نحوی بارز، مانند مَهر شاعری واحد وجود دارد و بر این پایه، احتمال صحت انتساب آنها به صبحی کم نیست. این ویژگی که تحت تأثیر سعدی در بیت «من همان روز که آن خال بدیدم گفتم...» (سعدی، ۱۳۶۲، ص. ۵۴۷) و حافظ در بیت «روز اول که سر زلف تو دیدم گفتم...» (حافظ شیرازی، ۱۳۶۲، ص. ۴۹) پدید آمده است، عبارت است از کاربرد فعل‌های «دیدن» و «گفتن» کنار یکدیگر یا نزدیک هم:

دو ابروان کمانش بدیدم و گفتم یقین که اول ماه و عیان شده‌ست هلال

(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۹۷)

تا سر زلف پریشان تو دیدم گفتم از پریشانی خاطر گله تا چند کنم

(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۰۶)

سرو قد سیب زنخدان تو دیدم گفتم چشم بد دور که سروی ثمر آورده برون

(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۳۱)

همین ویژگی در چند مورد از دیگر اشعار محتمل صبحی هم وجود دارد؛ مانند رباعی ردیف ۳۸ و شعر ناتمام ردیف ۵۷:

عکس رخ او به قهوه دیدم گفتم خورشید برون آمده است از ظلمات

(صبحی، ۱۳۶۲، ص. ۱۷۰)

چو دیدمش به لب بام من به دل گفتم که عمر من بود این آفتاب بر لب بام

(صبوحي، ۱۳۶۲، ص. ۱۶۷)

۸. ردیف ۳۸:

در شماره پیشین درباره این رباعی سخن رفت؛ اما ضمن حواشی نسخه چاپ سنگی مثنوی شاه و درویش هلالی جغتایی (هلالی شیرازی، ۱۳۲۱ق، ص. ۱۳) به نام کمال‌الدین اسماعیل اصفهانی آمده است که کاربرد واژه «قهوه»، نادرستی این انتساب را نشان می‌دهد. همین رباعی ضمن یک جنگ خطی (غیرت کرمانشاهی، ۱۲۵۷-۱۳۳۵، ص. ۱۵۲) با تفاوت‌هایی بدون ذکر نام شاعر آن آمده است که نشان می‌دهد در افواه جاری بوده است.

۹. ردیف ۴۲:

این رباعی با کاربرد ضبط صحیح «مگر» به جای «مگیر»، جزو آثار خوشنویسی میرزا غلامرضا اصفهانی (۱۳۰۴-۱۲۴۶ق)، استاد خط دوره محمد شاه و ناصرالدین شاه قاجار، تحریر ۱۲۹۷ق، بدون ذکر نام شاعر وجود دارد (رک: سهیلی خوانساری، ۱۳۶۹، ص. ۲۴-۳۱)؛ ولی ضمن حواشی نسخه چاپ سنگی مثنوی شاه و درویش پیش گفته (هلالی شیرازی، ۱۳۲۱ق، ص. ۳۱) به نام ناصرالدین شاه با لقب «شاه شهید سعید» آمده است.

۱۰. ردیف ۴۳:

این رباعی، جوابیه رباعی منسوب به ناصرالدین شاه است (صبوحي قمی، ۱۳۹۱، ص. ۱۷۰-۱۷۱) که ضمن کتاب اشعار عامیانه ایران در عصر قاجاری (ژوکوفسکی، ۱۳۸۲، ص. ۷۰)، گردآوری بین سال‌های ۱۸۸۳-۱۸۹۹م، یعنی حدود پانزده سال پایانی زندگی صبوحي، بدون ذکر نام سراینده آن آمده است و گویا از زمره رباعی‌های سرگردان آن زمان بوده است که بعدها آن را به صبوحي نسبت داده‌اند.

۱۱. ردیف ۴۸:

این شعر ناتمام، با مطلع:

گفتمش خورشید سر زد برنمی‌خیزی ز خواب
گفت تا من برنخیزم کی برآید آفتاب
در فضای مجازی به نام اهلی شیرازی آمده است، بی آنکه ضمن دیوان اهلی شیرازی تصحیح حامد ربانی (۱۳۴۴) وجود داشته باشد.

۱۲. ردیف ۴۹:

این شعر ناتمام دوبیتی، در فضای مجازی با نام سعدی یا بدون ذکر نام شاعر و گاه، با کاربرد «زیر» به جای «پای» و «صد کاروان» به جای «یک کاروان» و حتی جابه‌جایی مصراع‌های اول و دوم آمده است و این جابه‌جایی در نقل روزنامه اطلاعات (رفیع، ۱۳۸۵، ص. ۲)، همچنان بدون ذکر نام شاعر، وجود دارد و خلاصه معلوم نیست آن را از کدام منبع آورده‌اند؛ با این حال، ضمن گلچین رنگارنگ که گردآوری آن از سال ۱۳۴۱ق. به بعد صورت گرفته است (رک: عماد، ۱۳۹۱ق، ص. ۶/۲)، نام صبوحي پای این شعر رقم خورده است (عماد، ۱۳۹۱ق، ص. ۳۸۵/۲).

۱۳. ردیف ۵۷:

به نوشته گل‌محمدی (صبوحي قمی، ۱۳۹۱، ص. ۴۶)، این شعر ناتمام از یک شاعر جز صبوحي است، بی آنکه نامی از این شاعر ببرد یا مأخذ آن را بنویسد.

۱۴. ردیف ۵۹:

همه قافیه‌های این شعر ناتمام، دارای اشکال است و با توجه به قوت اشعار قطعی صبوحي، این دست

اشکالات اولیه از کارهای او فاصله دارد.

۱۵. ردیف ۶۱:

این شعر که اصل آن در کتاب از صبا تا نیما (ر.ک: آرین‌پور، ۱۳۷۲، ص. ۱۵۵/۲) بدون نام سراینده آن آمده است، یک ترانهٔ کوچه‌بازاری و عامیانه حاوی هجاءالاراذل، در ذم دختر کنت مونت‌فرت (Conte Monteforte)، رئیس پلیس اتریشی تهران عصر ناصری، با نام ایرانی لیلی است (ر.ک: حائری، ۱۳۷۵، ج. ص. ۱۷-۲۱؛ حائری، ۱۳۷۵، ص. ۵۷-۶۳؛ صبحی قمی، ۱۳۹۱، ص. ۳۸۱)؛ حال آنکه طبق تذکرهٔ فیض (۱۳۹۳، ص. ۳۸۱)، صبحی، در عین وابستگی به طبقهٔ عوام، دارای خصوصیات اخلاقی برجسته‌ای بوده است و این دست هجوها با اخلاق موصوف وی همخوان نیست.

نتیجه‌گیری

با مرور بر دستاوردهای پژوهش پیش رو، می‌توان نتیجه گرفت از میان بیشترین آمار شعرهای منتسب به شاطر عباس صبحی، ۴۷ شعر، شامل ۳۲ غزل، ۱ قطعه، ۶ رباعی و ۸ شعر ناتمام، به دلیل وجود آنها در دیوان‌های شاعران گذشته و معاصر صبحی قطعاً برای او نیست، ۱۰ شعر، شامل ۸ غزل و ۲ شعر ناتمام، قطعاً برای صبحی است و ۶۱ شعر، شامل ۳۵ غزل، ۱ مخمس، ۱ قطعه، ۱۰ رباعی، ۱۳ شعر ناتمام و ۱ ترانهٔ عامیانه، جز در چند مورد که اطلاعات تشکیکی دربارهٔ آنها وجود دارد، احتمالاً برای وی است.

همچنین این نکته را باید بر آمار بالا افزود که اشعار محتمل صبحی، هنوز جای انتساب‌شناسی بیشتر دارند و لازم است پژوهشگران، این موضوع را تا رسیدن به کمال اطمینان در این باره ادامه دهند؛ با این حال، گاه وجود ویژگی‌های مشترک سبکی ضمن این اشعار برای این منظور اطمینان‌بخشند و واکاوی این دقایق، نیازمند انتساب‌شناسی سبک‌شناختی آنهاست.

منابع

آذر بیگدلی، لطفعلی بیک (۱۳۳۷). *آتشکدهٔ آذر* (سیدجعفر شهیدی، مقدمه، فهرست و تعلیقات). مؤسسهٔ نشر کتاب.

آرین‌پور، یحیی (۱۳۷۲). *از صبا تا نیما*. زوار.

ابوسعید ابوالخیر (۱۳۳۴) *سخنان منظوم ابوسعید ابوالخیر* (سعید نفیسی، مصحح). کتابخانهٔ شمس.

انتظاری، شاطر مصطفی قمی (بی‌تا). *غزلیات شاطر مصطفی قمی (انتظاری)* (سیدمحمدباقر برقعی، مصحح). نوین.

اهلی شیرازی، محمد بن یوسف (۱۳۴۴). *دیوان اشعار اهلی شیرازی* (حامد ربانی، مصحح). سنائی.

برقعی، سیدمحمدباقر (۱۳۷۳). *سخنوران نامی معاصر ایران*. خرم.

پرتو اصفهانی، میرزا علیرضا (۱۳۸۶). *دیوان اشعار پرتو اصفهانی* (حجت توسلی، مصحح). دانشگاه آزاد اسلامی واحد نائین.

- جنت، ایران‌الدوله (۱۳۰۵). آثارِ نسوان: غزل. / *ارمغان*، ۷(۸)، ۴۷۵.
- جنت، ایران‌الدوله (۱۳۰۷). آثارِ نسوان: غزل. / *ارمغان*، ۹(۱۰)، ۶۱۶.
- حاجب شیرازی، میرزا حیدرعلی (۱۳۷۲). *دیوان میرزا حیدرعلی حاجب شیرازی* (مهدی آصفی، مصحح). جمهوری.
- حافظ شیرازی، خواجه شمس‌الدین محمد (۱۳۶۲). *دیوان خواجه شمس‌الدین محمد حافظ شیرازی* (محمد قزوینی و دکتر قاسم غنی، مصححان). زوار.
- حافظ (۱۳۸۷). *دیوان حافظ قدسی* (حسن ذوالفقاری و ابوالفضل علی محمدی، مصححان). چشمه.
- حائری، سیدهادی (۱۳۷۵ الف). شاطر عباس، یکی از عوام‌الناس و شاعری بااحساس؛ بخش اول. *آشنا*، ۵(۲۸)، ۲۷-۴۲. <https://ensani.ir/fa/article/274201>
- حائری، سیدهادی (۱۳۷۵ ب). شاطر عباس، یکی از عوام‌الناس و شاعری بااحساس؛ بخش دوم. *آشنا*، ۵(۲۹)، ۳۳-۵۰. <https://ensani.ir/fa/article/274210>
- حائری، سیدهادی (۱۳۷۵ ج). شاطر عباس، یکی از عوام‌الناس و شاعری بااحساس؛ بخش سوم. *آشنا*، ۵(۳۰)، ۱۰-۲۱. <https://ensani.ir/fa/article/274217>
- حائری، سیدهادی (۱۳۷۵ د). شاطر عباس، یکی از عوام‌الناس و شاعری بااحساس؛ بخش چهارم. *آشنا*، ۵(۳۱)، ۵۷-۷۳.
- حزین لاهیجی، محمدعلی بن ابی‌طالب (۱۳۷۸). *دیوان حزین لاهیجی* (ذبیح‌الله صاحبکار، مصحح). سایه.
- حیاتی کرمانی (۱۳۸۱). *دیوان حیاتی کرمانی* (دکتر جواد نوربخش، مصحح). یلدا قلم.
- حیران دنبلی (۱۳۹۳). *دیوان حیران دنبلی* (روح‌انگیز کراچی، مصحح). چاپار.
- دشتی، علی (۱۳۶۴). *نگاهی به صائب*. اساطیر.
- دهخدا، علی‌اکبر (۱۳۷۷). *لغتنامه*. دانشگاه تهران.
- دهقان سامانی (بی‌تا). *دیوان دهقان سامانی* (محمد صمصامی، مصحح). کتابفروشی ثقفی.
- راجی تبریزی (۱۳۸۸). *کلیات دیوان راجی تبریزی* (ابوالفضل احمدلو، مصحح). فخرآذر.
- رضوانی، فصیح‌الزمان شیرازی (۱۳۶۳). *دیوان فصیح‌الزمان شیرازی «رضوانی»* (هادی حائری «کورش»، مصحح). ما.
- رفیع، جلال (۱۳۸۵). *در جستجوی جوهر دین*. اطلاعات، ۱۳(۲۹۳۵)، ۲.
- <https://www.magiran.com/article/1224308>
- رکن‌زاده آدمیت، محمدحسین (۱۳۳۷). *دانشمندان و سخن‌سرایان فارس*. کتابفروشی‌های اسلامی و خیام.
- ریاحی خویی، محمدامین (۱۳۱۹). شاطر عباس صبوحي. / *ارمغان*، ۲۱(۴)، ۱۵۷-۱۵۵.
- ریاحی خویی، محمدامین (۱۳۲۰). شاطر عباس صبوحي. / *ارمغان*، ۲۲(۳-۲)، ۱۱۷-۱۱۴.
- ژوکوفسکی، والتین (۱۳۸۲). *اشعار عامیانه ایران (در عصر قاجاری)* (میرباقر مظفرزاده، مترجم؛ عبدالحسین نوابی، مصحح). اساطیر.
- سرهندي، ناصرعلی (۱۳۸۱). *دیوان اشعار ناصرعلی سرهندي* (حمید کرمی، مصحح). الهام.

سرهندي، ناصرعلي (۱۰۱۳ یا ۱۱۰۳ق). *ديوان فارسي ناصرعلي سرهندي*. کتابخانه مجلس شورای اسلامی. ۱۱۱۶۶۵۲.

سعدی، مصلح بن عبدالله (۱۳۶۲). *کلیات سعدی* (محمدعلی فروغی، مصحح). امیرکبیر.
 سلمان ساوجی (۱۳۸۹). *کلیات سلمان ساوجی* (دکتر عباسعلی وفایی، مصحح). سخن.
 سمیعی، کیوان (۱۳۲۴). *تسامحات ادبی؛ علل خلط اشعار، سبک شاعری شیخ بهائی، دوازده نفر خیالی تخلص، خیالی بخارایی، غزل خیالی بخارایی*. یادگار، ۲(۲)، ۴۴-۵۶.
 سهیلی خوانساری، احمد (۱۳۶۹). *مرقع نگارستان؛ احوال و قطعاتی از آثار غلامرضا خوشنویس اصفهانی*. پاژنگ.

سیدالحکماء لاریجانی، یحیی بن علی محمد (۱۳۳۸ق). *جنگ سیدالحکماء لاریجانی*. کتابخانه آیه الله العظمی مرعشی نجفی. ۱۳۸۰۵.

شعاع شیرازی، محمدحسین (۱۳۸۰). *تذکره شعاعیه* (دکتر محمد طاووسی، مصحح). بنیاد فارس‌شناسی.
 صباحی بیدگلی، حاجی سلیمان (۱۳۹۲). *دیوان حاجی سلیمان صباحی بیدگلی (از پیشروان نهضت بازگشت ادبی)* (عبدالله مسعودی آرانی، مصحح). اسوه.

صبوحی، عباس (۱۳۰۶). *جزوه اول از غزلیات مرحوم شاطر عباس صبوحي رحمه الله عليه*. کتابخانه حسن آقای گودرزی ستوده و کتابخانه میرزا اسدالله شهبهانی.

صبوحی، عباس (۱۳۰۷). *جزوه سوم از غزلیات مرحوم شاطر عباس صبوحي رحمه الله عليه*. کتابخانه حسن آقای گودرزی ستوده و کتابخانه میرزا اسدالله شهبهانی.

صبوحی، عباس (۱۳۱۴). *غزلیات مرحوم شاطر عباس صبوحي رحمه الله عليه*. کتابخانه حسن آقای گودرزی ستوده و کتابخانه میرزا اسدالله شهبهانی.

صبوحی، عباس (۱۳۱۷). *غزلیات شاطر عباس صبوحي رحمه الله عليه* (عبرت، مصحح). حسن آقا گودرزی ستوده و میرزا اسدالله شهبهانی.

صبوحی، عباس (۱۳۶۲). *دیوان شاطر عباس صبوحي* (احمد کرمی، مصحح). ما.
 صبوحی، عباس (بی‌تا). *جنگ اشعار شاطر عباس صبوحي و سرگذشت آذری و ...*. کتابخانه دانشکده ادبیات دانشگاه تهران. ۱۱-د.

صبوحی قمی، عباس (۱۳۶۲). *دیوان شاطر عباس صبوحي قمی* (حسن گل محمدی، مصحح). پاسارگاد.
 صبوحی قمی، عباس (۱۳۶۸). *تحقیق درباره زندگانی، احوال، اعمال، افکار، آثار و دیوان کامل اشعار شاطر عباس صبوحي قمی* (حسن گل محمدی «فریاد»، مصحح). نسل دانش.

صبوحی قمی، عباس (۱۳۹۱). *دیوان کامل اشعار شاطر عباس صبوحي قمی* (حسن گل محمدی «فریاد»، مصحح). علم.

صبوری (۱۳۳۴). *دیوان حکیم صبوری* (هادی جلوه، مصحح). جمعیت نشر فرهنگ گیلان.
 صحبت لاری (۱۳۳۳). *دیوان صحبت لاری* (حسین معرفت، مصحح). کتابفروشی معرفت.
 صفائی قمی، شاطر غلامحسین (۱۳۷۷). *دیوان شاطر غلامحسین قمی* (صفائی، احمد کرمی، مصحح). ما.

- صفائی ملایری، ابراهیم (۱۳۱۰). سرقت یا اقتباس؟. /رمغان، ۱۲ (۵)، ۲۷-۲۸.
- صفائی ملایری، ابراهیم (۱۳۱۹). شاطر عباس صبوحي. /رمغان، ۲۱ (۳-۲)، ۱۵۵-۱۵۷.
- طاهری شهاب، سیدمحمد (۱۳۴۲)، دیوان شاطر عباس صبوحي قمی با شرح حال و آثار شاعر. سالنامه کشور ایران، ۱۸، ۲۷۸-۳۰۵.
- طرزی افشار (۱۳۳۸). دیوان طرزی افشار (تمدن، مصحح). کتابفروشی ادبیه. عماد، علی اکبر (۱۳۹۱ق). رنگارنگ. قرشی.
- غیرت کرمانشاهی، سیدعبدالکریم بن عباس (۱۲۵۷-۱۳۳۵). جنگ نظم و نشر. کتابخانه مجلس شورای اسلامی. ۲۰۹۱۰۴.
- فروغی بسطامی (۱۳۶۲). غزلیات فروغی بسطامی (منصور شفق، مصحح). صفی‌علیشاه.
- فیض، علی اکبر (۱۳۹۳). تذکره شعرای معاصرین دارالایمان قم (دکتر علیرضا فولادی، مصحح). نور مطاف.
- قآنی شیرازی (بی‌تا). دیوان حکیم قآنی شیرازی (محمدجعفر محجوب، مصحح). امیرکبیر.
- قدس، حسین (۱۳۰۴الف). غزلیات شاطر عباس. ندای قدس، ۱، ۷۸.
- قدس، حسین (۱۳۰۴ب). از غزلیات شاطر عباس (صبوحي). ندای قدس، ۲، ۱۵۷.
- قدس، حسین (۱۳۰۴ج). شاطر عباس. ندای قدس، ۳، ۲۴۷-۲۵۱.
- قدس، حسین (۱۳۰۴د). از غزلیات شاطر عباس. ندای قدس، ۵، ۴۴۴.
- قدس، حسین (۱۳۰۴ه). از غزلیات شاطر عباس. ندای قدس، ۶، ۵۳۸.
- قمی، حسین بن محمدحسن (۱۳۹۱). تحفه الفاطمیین فی ذکر احوال قم و القمیین (محمدحسین درایتی، مصحح). نور مطاف.
- کفاش خراسانی، صبوحي، شاطر عباس، زرگر اصفهانی، فایز دشتستانی (۱۳۶۳). چهار دیوان؛ کفاش خراسانی، شاطر عباس صبوحي، زرگر اصفهانی، فایز دشتستانی (تیمور گورگین، مصحح). کتاب فرزاد.
- گرکانی، فضل‌الله (۱۳۵۶). تهمت شاعری؛ تحقیقی در احوال و پژوهشی در دیوان اشعار پروین اعتصامی. روزنه.
- گلچین معانی، احمد (۱۳۶۳الف). تاریخ تذکره‌های فارسی. کتابخانه سنائی.
- گلچین معانی، احمد (۱۳۶۳ب). گلزار معانی؛ مجموعه نمونه‌هایی از برگزیده آثار بزرگان دانش و ادب و هنر ایران در نیم‌قرن اخیر به انتخاب و خط و امضای خودشان. ما.
- لاهوئی، ابوالقاسم (۱۳۵۸)، دیوان لاهوئی (احمد بشیری، مصحح). امیرکبیر.
- لعلی، میرزا علیخان ملقب به شمس‌الحکما (بی‌تا). دیوان لعلی حکیم (صفوت، مصحح). انجمن معارف آذربایجان.
- محتشم کاشانی (۱۳۷۰). دیوان مولانا محتشم کاشانی (مهرعلی گرکانی، مصحح). سنائی.
- محیط طباطبایی (۱۳۵۶). طاهرا یا طاهره؟. گوهر، ۸ (۵۶)، ۵۸۱-۵۸۸.
- ملک‌الشعرا بهار، محمدتقی (۱۳۶۸). دیوان ملک‌الشعرا بهار (مهرداد بهار، مصحح). توس.
- موسوی طبری، سیدعبدالرضا (۱۳۹۱). درنگی بر غزلی منسوب به قتیل لاهوری، نذر عارف؛ جشن‌نامه دکتر عارف نوشاهی (دکتر سعید شفیعیون و بهروز ایمانی، گردآورنده). مرکز پژوهش کتابخانه، موزه و مرکز اسناد

مجلس شورای اسلامی.

- مهستی گنجوی (۱۳۴۷). *دیوان مهستی گنجوی* (طاهری شهاب، مصحح). ابن سینا.
- ناشناس [اکبر مخدوم‌زادگان آخوند ملامهدی] (بی‌تا). *جنگ خطی*. کتابخانه مجلس شورای اسلامی. ۱۶۹۵۱.
- نصرآبادی اصفهانی، میرزا محمد طاهر (۱۳۱۷). *تذکره نصرآبادی*. چاپخانه ارمغان.
- وحشی بافقی، کمال‌الدین (۱۳۹۲). *دیوان وحشی بافقی*. ثالث.
- وثوق‌الدوله، حسن وثوق (۱۳۴۳). *آثار وثوق؛ نمونه‌هایی از نظم و نشر وثوق‌الدوله*. بی‌نا.
- هادوی، مصطفی (شهیر اصفهانی) (۱۳۸۱). *تذکره شعرای استان اصفهان*. گل افشان.
- هلالی شیرازی [: جغتایی] (۱۳۲۱ق). *مثنوی شاه و درویش*. مطبعة کربلایی اسدآقا.
- یغمای جندقی (۱۳۳۹). *کلیات یغمای جندقی*. کتابفروشی امیرکبیر.

References

- Ahli Shirazi, M. (1965). *Divan of Ahli Shirazi's poems* (H. Rabbani, Ed.). Sanaei. [In Persian]
- Aryanpour, Y. (1993). *From Saba to Nima*. Zovvar. [In Persian]
- Abusa'id Abu al-Khair. (1955). *The Poetic Speeches of Abusa'id Abu al-Khair* (S. Nafisi, Ed.). Shams Library. [In Persian]
- Azar Bigdali, L. (1958). *Atashkade-ye Azar* (S. J. Shahidi, Ed.). Book Publishing Institute. [In Persian]
- Borqa'i, S. M. B. (1994). *Famous Contemporary Iranian Speakers*. Khorram. [In Persian]
- Dashti, A. (1995). *A Look at Sa'eb Asatir*. [In Persian]
- Dehkoda, A. A. (1998). *Loghatname*. University of Tehran. [In Persian]
- Dehghan Samani. (n.d.). *Divan of Dehghan Samani* (M. Samsami, Ed.). Saqafi Bookstore. [In Persian]
- Emad, A. A. (2012). *Colorful*. Qorashi. [In Persian]
- Entezri, Sh. M. (n.d.). *Ghazals of Shater Mostafa Qomi (Entezari)* (S. M. B. Borqa'I, Ed.). Novin. [In Persian]
- Foroughi Bastami. (1983). *Ghazalz of Foroughi Bastami* (M. Shafaq, Ed.). Safi Ali Shah. [In Persian]
- Feyz, A. A. (2014). *Tazkereh-ye Sho'ara-ye Mo'aserin-e Dar Al-Iman-e Qom* (A. R. Fouladi, Ed.). Noor-e Mataf. [In Persian]
- Garakani, F. (1977). *Accusation of a versification; A Study in the Situation and Research in the Poetry Collection of Parvin E'tesami*. Rowzaeh. [In Persian]
- Gheyrat Kermanshahi, S. A. (1967-1996). *The Jong of Poetry and Prose*. Library of the Islamic Consultative Assembly. No. 209104. [In Persian]
- Golchin-e Ma'ami, A. (1984a). *History of Persian Tazkerehs*. Sanaei Library. [In Persian]
- Golchin-e Ma'ami, A. (1984b). *Golzar-e Ma'ani; A collection of selected examples of the works of the great men of science, literature and art of Iran in the last half century, selected and signed by themselves*. MA. [In Persian]
- Ha'eri, S. H. (1996a). Shater Abbas, one of the common people and an emotional poet; Part One. *Ashna*, 5(28), 27-42. <https://ensani.ir/fa/article/274201> [In Persian]
- Ha'eri, S. H. (1996b). Shater Abbas, one of the common people and an emotional poet; Part Two. *Ashna*, 5(29), 33-50. <https://ensani.ir/fa/article/274210> [In Persian]
- Ha'eri, S. H. (1996c). Shater Abbas, one of the common people and an emotional poet; Part Three. *Ashna*, 5(30), 10-21. <https://ensani.ir/fa/article/274217> [In Persian]
- Ha'eri, S. H. (1996d). Shater Abbas, one of the common people and an emotional poet; Part Four. *Ashna*, 5(31), 15-16. [In Persian]
- Hadavi, M. (Shahir Esfahani). (2002). *Tazkereh of Poets of Esfahan Province*. Golafshan. [In Persian]
- Hajeb Shirari, H. A. (1993). *Divan of Mirza Heydar Ali Hajib Shirazi* (M. Asefi, Ed.). Jomhuri. [In Persian]

- Persian]
- Hafez. (2008). *Divan of Hafez Qodsi* (H. Zolfaghari & A. Alimohammadi, Eds.). Cheshme. [In Persian]
- Hafez Shirazi, Kh. Sh. M. (1983). *Divan of Khajeh Shams Al-Din Mohammad Hafez Shirazi* (M. Qazvini & Q. Ghani, Eds.). Zovvar. [In Persian]
- Hayati Kermani. (1992). *Divan of Hayati Kermani* (J. Nourbakhsh, Ed.). Yaldaqalam. [In Persian]
- Heyran Donboli (1994). *Divan of Heyran Donboli* (R. Karachi, Ed.). Chapar. [In Persian]
- Hazin Lahiji, M. A. (1999). *Divan of Hazin Lahiji* (Z. Sahebkar, Ed.). Sayeh. [In Persian]
- Helali Shirazi [: Joghataei]. (1321AH). *Masnavi-ye Shah O Darwish*. Karbalai Asad-Agha printing press. [In Persian]
- Jannat, I. (1988). Women's Works: Ghazal. *Armaghan*, 7(8), 475. [In Persian]
- Jannat, I. (1988). Women's Works: Ghazal. *Armaghan*, 9(10), 616. [In Persian]
- Kaffash Khorasani, Sabohi, Sh. A., Zargar Isfahani, Fayeze Dashtestani. (1984). *Four Divans; Kaffash Khorasani, Shater Abbas Sabouhi, Zargar Esfahani, Fayeze Dashtestani* (T. Gorgin, Ed.). Farzan Books. [In Persian]
- Lahouti, A. (1979). *Divan of Lahouti* (A. Bashiri, Ed.). Amirkabir. [In Persian]
- La'li, M. A. Kh. (n. d.). *Divan of La'li Hakim* (Safvat, Ed.). Azarbayegan Education Association. [In Persian]
- Mahseti Ganjavi. (1347). *Divan of Mahseti Ganjavi* (Taheri Shahab, Ed.). Ebnasina Library. [In Persian]
- Mohit Tabatabaei. (1977). Tahera or Taherah?. *Gohar*, 5(8), 581-588. [In Persian]
- Malek Al-Sho'ara Bahar, M. T. (1989). *Divan of Malek Al-Sho'ara Bahar* (M. Bahar, Ed.). Toos. [In Persian]
- Mohtasham Kashani. (1991). *Divan of Mawlana Mohtasham Kashani* (M. Gorgani, Ed.). Sanaei Library. [In Persian]
- Mousavi Tabari, S. A. (1391). *A Delay in a Ghazal Attributed to the Qatil Lahouri, Nazr-e Aref; Dr. Aref Noshahi's Celebration* (S. Shafi'iyyoun & B. Imani, Ed.). Library Research Center, Museum and Documentation Center of the Islamic Consultative Assembly. [In Persian]
- Anyonymous (n.d.). *Handwritten Jong*. Library of the Islamic Consultative Assembly. No. 16951. [In Persian]
- Nasrabadi Esfahani, M. M. T. (1938). *Tazkere-ye Nasrabadi*. Tehran, Armaghan Printing House. [In Persian]
- Partow Esfahani, M. A. R. (2007). *Partow Esfahani's Poetry Collection* (H. Tavassoli, Ed.). Islamic Azad University, Naein Branch. [In Persian]
- Qa'ani Shirazi (n.d.). *Divan of Hakim Qa'ani Shirazi* (M. J. Mahjoub, Ed.). Amirkabir. [In Persian]
- Qods, H. (1925a). Ghazals of Shater Abbas. *Neda-ye Qods*, (1), 78. [In Persian]
- Qods, H. (1925b). From the Ghazals of Shater Abbas (Subuhi). *Neda-ye Qods*, (2), 157. [In Persian]
- Qods, H. (1925c). Shatir Abbas. *Neda-ye Qods*. (3). 247-251. [In Persian]
- Qods, H. (1925d). From the Ghazals of Shater Abbas. *Neda-ye Qods*, (5), 444. [In Persian]
- Qods, H. (1925e). From the Ghazals of Shater Abbas. *Neda-ye Qods*, (6), 538. [In Persian]
- Qomi, H. (2012). *Tohfāt Al-Fatemiyyin fī zekr-e ahuval-e Qom Va Al-Qomiyyin* (M. H. Derayati, Ed.). Noor-e Mataf. [In Persian]
- Raji Tabrizi. (2009). *Kolliyyat-e Raji Tabrizi's Divan* (A. Ahmadlou, Ed.). Fakhr-Azar. [In Persian]
- Rafi', J. (1986). In Search of the Essence of Religion. *Ettela't*, 13(2935), 2.
<https://www.magiran.com/article/1224308> [In Persian]
- Rezvani, F. Sh. (1984). *Divan of Fasih Al-Zaman Shirazi "Rezvani"* (H. Ha'eri "Kourosh", Ed.). Ma. [In Persian]
- Riyahi Khoei, M. A. (1940). Shater Abbas Sabouhi. *Armaghan*, 21(4), 155-157. [In Persian]
- Riyahi Khoei, M. A. (1941). Shater Abbas Sabouhi. *Armaghan*, 22(2-3), 114-117. [In Persian]
- Rokn-zadeh Adamiyyat, M. H. (1958). *Persian Scholars and Orators*. Islamiyeh and Khayyam Bookstores. [In Persian]
- Sabahi Bidgoli, H. S. (1392). *Divan of Haji Sulayman Sabahi Bidgoli* (A. Mas'oudi Arani, Ed.). Tehran. Osveh. [In Persian]
- Sabouhi, A. (1927). *First booklet of the ghazals of the late Shater Abbas Sabouhi*. Hasan Agha

- Goodarzi Sotoudeh Library and Mirza Asadollah Shahshahani Library. [In Persian]
- Sabouhi, A. (1928). *Third Booklet of the Ghazals of the Shater Abbas Sabouhi*. Hasan Agha Goodarzi Sotoudeh Library and Mirza Asadollah Shahshahani Library. [In Persian]
- Sabouhi, Sh. A. (1935). *Ghazals of the Shater Abbas Sabouhi*. Hasan Agha Goodarzi Sotoudeh Library and Mirza Asadollah Shahshahani Library. [In Persian]
- Sabouhi, A. (1938). *Ghazals of Shater Abbas Sabouhi* (Ebrat, Ed.). Hasan Agha Goodarzi Sotoudeh and Mirza Asadollah Shahshahani. [In Persian]
- Sabouhi, Sh. A. (1983). *Divan of Shater Abbas Sabouhi* (A. Karami, Ed.). Ma. [In Persian]
- Sabouhi, A. (n.d.). *The Jong of Shater Abbas Sabouhi's Poems and the History of Azari and...* Library of the Faculty of Literature of University of Tehran. No. 11-D. [In Persian]
- Sabouhi Qomi, A. (1983). *Divan of Shater Abbas Sabouhi Qomi* (H. Golmohammadi, Ed.). Pasargad. [In Persian]
- Sabouhi Qomi, A. (1989). *Research on the life, conditions, actions, thoughts, works and complete collection of Shater Abbas Sabouhi Qomi's Poems* (H. Golmohammadi, Ed.). Nasl-e Danesh. [In Persian]
- Sabouhi Qomi, Sh. A. (2012). *Complete collection of Shater Abbas Sabouhi Qomi's Poems* (H. Golmohammadi, Ed.). Elm. [In Persian]
- Sabouri (1955). *Divan of Hakim Sabouri* (H. Jelweh, Ed.). Gilan Culture Publishing Society. [In Persian]
- Sa'di, M. (1983). *Kolliyyat of Sa'di* (M. A. Foroughi, Ed.). Amirkabir. [In Persian]
- Safaei Malayeri, E. (1930). Theft or Adaptation?. *Armaghan*, 12(5), 27-28. [In Persian]
- Safaei Qomi, Sh. Gh. H. (1377). *Divan of Shater Gholam Hoseyn Qomi (Safaei)* (A. Karami, Ed.). Ma. [In Persian]
- Salman Savoji (1990). *Kolliyyat of Salman Savji* (A. A. Vafaei, Ed.). Sokhan. [In Persian]
- Sami'i, K. (1945). Literary Tolerances. *Yadgar*, 2(2), 44-56. [In Persian]
- Sarhandi, N. A. (2002). *Divan of Naser Ali Sarhandi's Poems* (H. Karami, Ed.). Elham. [In Persian]
- Sarhandi, N. A. (1013 or 1103 AH). *Persian Divan of Naser Ali Sarhandi*. Library of the Islamic Consultative Assembly. No. 1116652. [In Persian]
- Sayyed Al-Hokama Larijani, Y. (1335-1338 AH). *The Jong of Sayyed Al-Hokama Larijani*. Library of Ayatollah Mar'ashi Najafi. No. 13805. [In Persian]
- Sho'a' Shirazi, M. H. (2001). *Tazkereh-ye Sho'a'iyyeh* (M. Tavousi, Ed.). Fars Studies Foundation. [In Persian]
- Sohbat Lari (1954). *Divan of Sobhat Lari*. Ma'refat Bookstore. [In Persian]
- Soheili Khansari, A. (1980). *Moraqq'-e Negarestan; Anecdotes and Fragments from the Works of Gholam Reza Khoshnavis Esfahani*. Pazhang. [In Persian]
- Taheri Shahab, S. M. (1963). *Divan of Shater Abbas Sabouhi Qomi with Biography and Works of the Poet. Yearbook of Iran Country*, 18, 278-305. [In Persian]
- Tarzi Afshar. (1959). *Divan of Tarzi Afshar* (Tamadon Ed.). Adabieh Bookstore. [In Persian]
- Vahshi Bafghi, K. (2013). *Divan of Vahshi Bafghi*. Sales. [In Persian]
- Vosouq Al-Dowleh, H. (1964). *Vosouq's Works; Examples of Vosouq Al-Dowleh's Poetry and Prose*. [In Persian]
- Yaghma-ye Jandaqi. (1339). *Kolliyyat-e Yaghma-ye Jandaghi*. Amirkabir Bookstore. [In Persian]
- Zhukovsky, V. (2003). *Iranian Folk Poems (in the Qajar Era)* (M. B. Mozaffarzadeh, Trans.; A. Navaei, Ed.). Asatir. [In Persian]